

Autonómia a konfliktusok megelőzésére

A magyarság sem lehet másodrendű nép – Dr. Hódi Sándor: A magyar kérdés Közép-Európa legjelentősebb problémája, amit a legmesszebbmenő autonómiajogokkal lehet megoldani

Az állam- vagy közigazgatási határok a történelem folyamán szinte sehol és sohasem estek egybe az etnikai területekkel. A kisebbségbe került etnikai kollektívák helyzetének rendezésére születtek és születnek a kisebbségi autonómiákkal kapcsolatos elképzelések. Egy ilyen elképzelést dolgozott ki három évvel ezelőtt dr. Hódi Sándor – akkor a VMDK alelnökéül –, s most, a VMSZ Tanácsának tagjaként is szorgalmazza a vajdasági magyarság autonómiáját. Az autonómiaokciók megvalósításának lehetőségeiről készült interjúnk dr. Hódi Sándorral.

Milyen érvek szólnak a vajdasági magyarság esetében az autonómia mellett?

– Európa 36 országában a 752 millió lakos közül több mint 100 millióan élnek kisebbségben. Csak egyetlen olyan ország van – Portugália –, ahol nincsenek más népcsoportok. A többi országban változó számarányban bár, de mindenütt vannak kisebbségek, és jogaikat csak kevés helyen sikerült szilárd alapokra helyezni. A FUEV (Európai Népcsoportok Szövetségi Uniója) kimutatása szerint emiatt hat országban (Nagy-Britannia, Románia, Szlovákia, Spanyolország, Macedónia, Moldávia) jelentős etnikai feszültségek vannak. További öt országban (Törökország, Horvátország, Jugoszlávia, Bosznia-Hercegovina, Oroszország) az etnikai feszültségek véres konfliktussá, fegyveres összetűzéssé fajultak. Öt ország pedig (Albánia, Görögország, Bulgária, Ukrajna, Lettország) etnikai feszültségben áll a szomszédos államokkal.

A fennálló nemzetiségi problémák megoldása és a konfliktusok megelőzése szempontjából elkerülhetetlennek látszik az autonómia-hoz való jog elismerése és garantálása. E téren példaként szolgálhatnak a már működő európai modellek. Igaz, hogy ezek még nem váltak nemzetközi standardokká, az egységessé váló Európában azonban a népek és népcsoportok számára aligha lehet majd kétféle jogot alkalmazni. A magyarság sem lehet másodrendű nép sehol Európában, különösen nem azokban az országokban, ahol az őshonos lakosság körébe tartozik.

Ez az egyik része a dolgoknak. A másik az, hogy a vajdasági magyarság, amióta kisebbségi sorba került, nélkülözi az élet gazdasági és foglalkozási bázisát. És ez még inkább így lesz az egyre inkább centralizált Szerbiában, amelyben a teljes kiemeltség veszélye fenyeget bennünket. Mindaz, amit a magyarság alkot, megtermel, az különböző adók, elvonások révén mások javát szolgálja. Ahhoz, hogy a helyzet megváltozzon, hogy az elvonásoknak, átömlesztéseknek, a teljes kiemeltségi állapotának véget vessünk, illetve mértéket szabjunk, a belső önrendelkezési jog elve alapján gazdasági és politikai önállóságra, autonómiára van szükségünk.

KISEBBSÉGBEN, FELSZÁLLÁSÁN

Vizsgálódások állapították meg, hogy az ember számára kisebbségben élni annyit jelent, mint állandó feszültségben élni még akkor is, ha a politikai és gazdasági körülmények ideálisnak mondhatók. Tapasztalunk kell viszont, hogy minden, a kisebbségek helyzetével kapcsolatos kezdeményezés újabb feszültség forrása. Meg kell tanulnunk feszültségben élni?

– Az élet, hogy egy közhellyel szóljunk, szüntelen harc az egyének, családok, népek életében egyaránt. Az emberek nem élhetnek úgy, hogy ne lenne részük különféle konfliktusokban. Az eltérő vagy ellentétes célok, értékek, magatartások és emberi viszonyulások miatt a konfliktusok nem küszöbölhetők ki, s nem oldhatók meg egyszer s mindenkorra. Akkor sem, ha feladjuk önállóságunkat, ha tartósan mások elvárásaihoz igazodunk. Ebben az esetben ugyanis – a pszichológia jól ismeri ezt a jelenséget – különböző leépülési, önpusztítási folyamatok indulnak. Így van ez a kisebbségek életében is. A hátrányos társadalmi helyzet az emberek egész csoportját érinti el érdekeik együttes megjelentésétől, tevékenységük összehangolásától, ami az adott csoport megszűnéséhez vezetett.

Meg kell tanulni kiállni és küzdeni érdekeinkért. Ez a harc, ez a küzdelem nem spórolható meg. Ennyiben állandó feszültségben kell élni.

nünk, a kisebbségeknek, hátrányos helyzetűeknek különösképpen. Azt azonban világosan kell látnunk, hogy nem a kisebbségek elkedvetlensége, a helyzetük rendezésére irányuló kezdeményezés jelenti a feszültség forrását, hanem a többségi népek erőszaktevételei feleltek.

Általános vélemény szerint a jelenlegi politikai körülmények között nemzetközi támogatás és az adott ország kormányzatának beleegyezése nélkül mindenfajta autonómia illúzió. Hogyan értékeli, a kisebbségi sorban élő magyarság esetében a nemzetközi közösség hogyan viszonyul ehhez a kérdéshez, és az anyaország európai integrációjához?

(FJÚ Gábor felvétele)

Dr. Hódi Sándor

Ös századéka mennyire befolyásolja a magyar kisebbségi kollektivitásuk további politikai tevékenységét az autonómiajogok hiányában?

– Azt, hogy mi az illúzió és mi nem, a jövőre vonatkozóan nagyon nehéz eldönteni. Ki hitte volna néhány évvel ezelőtt, hogy a kommunista birodalom összeomlik, hogy az egykori Szovjetunió, Jugoszlávia, Csehszlovákia szétesik?

Tény ugyanakkor, hogy a dolgok pillanatnyi állása szerint az autonómia szempontjából nem éppen kecsesítőek a kilátások. Ebből kifolyólag sokan hajlamosak arra, hogy elcsüggedjenek, hogy a napi politika elvárásainak megfelelően lefaragjanak igényeikből.

Ami a nemzetközi közösség viszonyulását illeti, nem lenne szerencsés elfeledkeznünk arról a körülményről, hogy a genfi békekonferenciára készült, 1992. dec. 16-án kelt nyilatkozatban közzétett „Hance-Owen-tervezet”, amely nemcsak Horvátország és Bosznia-Hercegovina, hanem Szerbia területére vonatkozóan is konkrétizálta az autonómiaik tervezetét, nem vette elérnyét. Érvényes továbbá az Európa Tanács 1993. február 1-jén előterjesztett 1201. Ajánlása is, amelynek 11. cikkelye kimondja, hogy: „Azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, ezen személyeknek jogukban áll, hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő és az állam nemzeti törvénykezelésével összhangban álló helyi vagy autonóm közigazgatási szervekkel, vagy különleges státussal rendelkezzenek.”

Más kérdés, hogy az Ajánlások nem kötelező érvényűek, s hogy az Európa Tanács részéről az államszerződések aláírását elősegítő Keretmegállapodás a kisebbségek jogvédelmére vonatkozóan ennél lényegesen kevesebbet kínál fel. Éppen ezért magyar részről ez is hibás lenne államszerződéssel szentesíteni. A magyar kérdés Közép-Európa legjelentősebb problémája, amit a legmesszebbmenő autonómiajogokkal lehet csak megoldani. A megvalósításához vezető út nyilvánvalóan

hosszú és körülményes lesz, és azon belül a magyar kormány taktikai jellegű politikai megnyilatkozásai nem kell hogy feltétlenül egybeessenek a kisebbségek stratégiai célkitűzéseivel.

RENDEZÉS TÖBB SZINTEN

Mi a körülmények között a leginkább vitatott és a többségi nemzet részéről a legnagyobb ellenállásba ütközött javaslat a magyar területi autonómia. Mi a válasz a területi autonómiával kapcsolatban a politikai megnyilatkozásokban elhangzó számos fenntartásra?

– A kisebbségek helyzetét települési rendszertől, életkörülményektől függően általában több szinten lehet csak megnyugtatóan rendezni. Az úgynevezett „háromas autonómia” alkalmas lehet erre. A hét magyar többségi önkormányzat képezne a területi autonómia alapját. A helyhatósági választásokat követően meg lehetett volna már tenni ez irányban az első lépéseket. Mivel azonban az önkormányzatok jogszfertartottak, nem rendelkeznek anyagi javakkal, gyakorlatilag kényszerigazgatás alatt állnak, ahogyan maga az ország is, nincs mód jelentős előrelépésre. Az önkormányzatok élnek ugyan az együttműködés szerény lehetőségeivel, mint ahogyan előkészületek folynak az Önkormányzati Tanács létrehozására is, mindez azonban csak formális lépést jelent az autonómia kiépítése felé. De szó sincs arról, hogy a területi autonómia valamiként a szóróvámgyaragság rovására menne. Ellenkezőleg, a területi autonómia erősítene és szilárd alapot biztosítana a személyes autonómiának és a helyi önkormányzatoknak is.

Ami viszont a más nemzetiségűek helyzetének megoldását illeti, a gyakorlat azt bizonyítja, hogy Dél-Tirolban például békésen élnek együtt az olaszok, ladínek, németek, első sorban annak köszönhetően, hogy messzemenő önkormányzati jogokat élveznek. Az olaszok nagy része ma szívesebben élne kisebbségként Dél-Tirolban, mint többségként Dél-Olaszországban vagy Szicilián. Gyatanyira, hogy törvénnyel kell gátat vetni beletelepülésüknek.

Véltétően hasonló lenne a helyzet a magyar területi autonómia esetében is. Ha mondjuk a magyar autonómia viszonylagos gazdasági önállóságával, a nagyobb vállalkozási lehetőségeivel, különböző vámkedvezményekkel, kettős állampolgársággal stb. magasabb életszínvonalat, szabadabb életet, tágabb mozgásteret biztosítana az ott élőknek, mint Szerbia más része, az nemcsak hogy nem lenne a szerbek ellenére, hanem vonzó lenne az ő számukra is.

Önök a VMSZ-ben törvényhozási jogot is követelnek a kisebbségi autonómiának. Milyen kérdésekben követelik ezt a jogot, és milyenek az esélyek ennek kiábrakolására akkor, amikor Szerbiában az alkotmány szerint a tartományok területi autonómiával rendelkeznek, még sincs törvényhozási joguk?

– A törvényhozási jogkör követelése bizonyos területekre vonatkozóan már az alapdokumentum megfogalmazásakor felvetődött, de akkor ezt elvetettük, mert az adott politikai helyzetben ragaszkodni kívántunk a Carrington-féle dokumentum betűjéhez és szelleméhez. Az, hogy a vajdasági magyarság esetében konkrétan milyen kérdésekben lenne feltétlenül szükséges a törvényhozási jogkörre, még nincs eldöntve. Most van folyamatban az autonómiairavezet ilyen jellegű kidolgozása.

Az esélyekkel kapcsolatosan pedig csak arra kell gondolnunk, hogy a horvátországi Krajinában feleannyi szerb él, ahány magyar Szerbiában. A horvát alkotmány garantálja számukra mindazt, amire a vajdasági magyarság autonómiairvekre irányul. Nekik a felkínált autonómia nem elegendő, mi beérnénk vele. Az egységes Európa gondolata kizárja a kettős mércéket, ezért előbb vagy utóbb a Balkánon is közös nevezőre kell jutni a kisebbségi jogokat illetően.

FRIEDRICH Anna